

Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae
Rok 21, Nr 1/2017, tom I
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Efektywność i bezpieczeństwo gospodarowania

Janina Wrońska-Kiczor¹

GOSPODARKA WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Streszczenie: Opracowanie stanowi próbę oceny stanu rozwoju gospodarki województwa świętokrzyskiego. Analizę badanego problemu przeprowadzono w oparciu o dane statystyczne, których zakres obejmował wybrane cechy określające rozwój gospodarczy, stan infrastruktury technicznej i społecznej. Zachodzące po 1989 r. przemiany w gospodarce kraju znalazły odbicie w możliwościach cech fizjonomicznych regionu świętokrzyskiego. Zaprezentowana analiza porównawcza wskazuje na niski poziom rozwoju i strukturalne zapóźnienie województwa, które określane jest mianem wewnętrznej peryferii Polski, zaliczanej do ziem długotrwanie dotkniętych słabością procesów modernizacyjnych. Aktualną słabość potencjału regionu ukazują jednoznacznie wskaźniki makroekonomiczne. Niska jego lokata na tle innych województw wynika ze struktury gospodarki, w której dominują mało efektywne działy produkcji.

Słowa kluczowe: działalność gospodarcza, rynek pracy, bezrobocie, podmioty gospodarcze, nakłady inwestycyjne, infrastruktura techniczna

Wstęp

Poziom rozwoju gospodarczego Polski nie jest równomierny. Istnieje duże zróżnicowanie regionalne, mimo znacznych osiągnięć w zakresie działań polityki regionalnej. Decydują o tym między innymi: odmienne typy gospodarek regionów, zasobność w surowce i czynniki produkcji, jakość dostępnych zasobów, przeszłe inwestycje, występowanie aglomeracji miejskich, uniwersytetów i ośrodków badawczych oraz otoczenie, w jakim funkcjonują regiony². Wyrównywanie dys-

¹ Dr inż. Janina Wrońska-Kiczor, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Instytut Geografii.

² J.M. Nazarczuk, *Potencjał rozwojowy a aktywność inwestycyjna województw i podregionów Polski*, UWM, Olsztyn 2013, s. 73.

proporcji pomiędzy regionami w kraju, czyli od silnie rozwiniętej gospodarczo zachodniej jej części, do słabej wschodniej, sprawia, że nadal aktualne jest pytanie o przyczyny tego stanu. Złożoność determinantów ma swoje podłoże zarówno w uwarunkowaniach historycznych, politycznych jak i gospodarczych. Dokonujące się przeobrażenia silnie oddziaływały na sektor gospodarki państwowej. Obszary słabiej rozwinięte gospodarczo (jak region świętokrzyski), charakteryzują się niekorzystną strukturą zawodową mieszkańców, przewagą drobnotowarowego rolnictwa, bądź wymagających restrukturyzacji zakładów przemysłowych, z reguły wyższym bezrobociem, niższym poziomem wykształcenia oraz mało korzystnymi warunkami życia.

Celem pracy jest diagnoza stanu i próba oceny poziomu rozwoju gospodarki na terenie województwa świętokrzyskiego. Realizację przyjętego celu oparto o analizę: porównawczą materiału statystycznego, wybranych wskaźników makro- i mikroekonomicznych oraz źródeł faktograficznych obrazujących stan i zmiany zachodzące w gospodarce regionu.

Charakterystyka gospodarcza obszaru badań

Ukształtowane pod wpływem czynników przyrodniczych, historycznych i rynkowych struktury gospodarcze województwa świętokrzyskiego są silnie zróżnicowane przestrzennie. Wynikają one przede wszystkim z małej i średniej przedsiębiorczości pozarolniczej, skupionej w sektorze gospodarki prywatnej głównie na terenach północnej i centralnej części regionu oraz wokół miasta Kielce. Na południu regionu, a zwłaszcza w części południowo-wschodniej przeważa rolnictwo. Jego główny potencjał wytwórczy znajduje się na terenach z przewagą najlepszych jakościowo gleb, tj. na Wyżynie Sandomierskiej oraz w Niece Nidziańskiej.

Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Polski, przeważająca część województwa świętokrzyskiego położona jest w obrębie podprovincji Wyżyny Małopolskiej. W jej skład wchodzi trzy makroregiony: Wyżyna Przedborska, Wyżyna Kielecko-Sandomierska z Górami Świętokrzyskimi i Niecka Nidziańska³. Naturalną granicę od wschodu i południowo-wschodu tworzą rzeki: Wisła, a na zachodzie częściowo Pilica i Czarna Włoszczowska. Takie położenie, w zasięgu którego występuje kilka różnych makroregionów morfologicznie odpowiadających obszarom górzystym, wyżynnym i nizinnym, wpływa na duże zróżnicowanie warunków przyrodniczych, które wywierają określony wpływ na rozwój rolnictwa⁴.

Granice województwa otaczają cztery największe aglomeracje miejskie w kraju: warszawską, łódzką, śląską i krakowską. Stolice aglomeracji istotnie wpływają na rozwój regionu. Dotyczy to zarówno powiązań rynkowych, obsługi komunikacyjnej, usług dydaktycznych szkół wyższych i kontaktów społecznych. Administracyjnie region podzielony jest na 13 powiatów i 1 miasto – Kielce na prawach powiatu

³ J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000, s. 257-270.

⁴ J. Wrońska-Kiczor, *Rozdrobnione rolnictwo województwa świętokrzyskiego na przełomie XIX i XX wieku*, UJK, Kielce 2013, s. 31-32.

oraz 102 gminy. Sieć osadniczą tworzy 31 miast i 2490 miejscowości wiejskich. Województwo o powierzchni 11711 km² zamieszkuje 1257,2 tys. osób, w tym na terenach wiejskich 697 tys. Na 1 km² przypada 107 osób w regionie, a na wsi 59 (GUS, 31.12.2015 r.). Po 2010 r. zaludnienie zmalało o 2,0%. Współczesna struktura demograficzna, w tym wielkość liczby ludności i zróżnicowanie przestrzenne, to efekt zmian kierunków rozwoju i zjawisk sprzed pół wieku. Rozmieszczenie ludności jest nierównomierne. Największą koncentrację w zaludnieniu notuje się na obszarach sąsiadujących z Kielcami oraz położonych wokół większych miast, zwłaszcza w północnej i centralnej części regionu.

Życie gospodarcze województwa świętokrzyskiego od dawna związane było z eksploatacją surowców rudonośnych. Początki wydobywania rud żelaza datuje się na I w. p.n.e., a w średniowieczu wydobywano ołów, cynk, miedź i srebro. Udokumentowana historycznie działalność górniczo-hutnicza województwa przypada na koniec XIV wieku, zaś największy rozwój Staropolskiego Okręgu Przemysłowego na II połowę XVI i XVII w. Górnictwo i hutnictwo kruszców nieżelaznych rozwijało się w kilkunastu ośrodkach, głównie na obszarze powiatu kieleckiego. Przemysł ukształtowany był w ścisłym powiązaniu z istniejącymi zasobami surowców skalnych, energetycznych, a także chemicznych oraz z wielowiekowymi tradycjami związanymi z wytwarzaniem i obróbką metali. Obecnie podstawowe znaczenie odgrywa przemysł bazujący na wykorzystaniu miejscowych zasobów surowców mineralnych, które stanowią dobre zaplecze do rozwoju produkcji materiałów budowlanych. Wydobywane kopaliny z 27 złóż (z udokumentowanych 338, o zasobach ponad 9 mln ton), to: wapień, dolomity, margle, gipsy, piaskowce (w tym kwarcowe), piaski, gliny i ropy, głównie na potrzeby przemysłów: wapienniczego, cementowego, hutniczego, chemicznego, na kruszywa drogowe oraz budowlane. Pod względem wielkości wydobycia i różnorodności zasobów region należy do produjących w kraju. Zajmuje czołowe miejsca w produkcji kamienia gipsowego (100% krajowej produkcji) i spoiw gipsowych (85,7%), wapna (51,7%) i cementu (34,3%). Z jego obszaru pochodzi 100% siarki rodzimej, 26,7% kruszywa mineralnego łamanego, 6,2% nawozów wapniowych i wapniowo-magnezowych. Przemysł produkcji materiałów budowlanych koncentruje się w ośrodkach takich jak: Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Stąporków i Suchedniów. Tutejsze surowce mineralne stanowią bazę dla rozwoju przemysłu mineralnego i reprezentowane są w kraju przez takie firmy jak: Zakłady Przemysłu Wapienniczego „Trzuskawica”, Lafarge Cement Polska S.A. Cementownie „Dyckerhoff” i „Ożarów” S.A., Kopalnia Wapienia „Morawica”, Zakłady Przemysłu Gipsowego „Dolina Nidy” S.A. „NIDA-GIPS”, Pińczowskie Zakłady Kamienia Budowlanego, Zakłady Pilkington Sandoglass w Sandomierzu (szkło float pokrywa 35% zaopatrzenia rynku krajowego), Fabryka Porcelany w Ćmielowie. Na południu województwa występują liczne cegielnie jak np. Odonów oraz wiele zakładów branży budowlanej, w tym największa w kraju produkcja wyrobów gipsowych zlokalizowana na Ponidziu. Ważne miejsce w gospodarce regionu odgrywa przemysł metalurgiczny, maszynowy odlewniczy oraz precyzyjny, w tym produkcja łożysk tocznych, kotłów centralnego ogrzewania, rur i armatury. Prężnie rozwija się również

Świętokrzyskie Zagłębie Odlewniczo-Kooperacyjne, nawiązujące do tradycji Zagłębia Staropolskiego oraz Centralnego Okręgu Przemysłowego. W ramach klastra odlewniczego znajdują się m.in. odlewnie, zakłady obróbki mechanicznej i cieplnej, cynkownie, a także Huta Celsa w Ostrowcu Świętokrzyskim, które zajmują się produkcją stali i wyrobów hutniczych. Istotną rolę odgrywa przemysł spożywczy zapewniający ponad 16% produkcji sprzedanej regionu, który zdominowany jest przez prywatne średnie i duże zakłady. Do najprężniej rozwijających się branż należą: młynarska, mięsna, mleczarska, cukiernicza oraz owocowo-warzywna. Duże znaczenie pełnią usługi poligraficzne (Poligrafia S.A., Zakłady Papiernicze D.S. Smith). W Połańcu znajduje się węglowa elektrownia parowa z otwartym obiegiem wodnym, zaopatrująca kraj w energię elektryczną (około 5% krajowego zaopatrzenia)⁵.

Województwo świętokrzyskie zaliczane jest do grupy najsłabiej rozwiniętych gospodarczo regionów w Unii Europejskiej. Niski poziom rozwoju i strukturalne zapóźnienie określane mianem wewnętrznej peryferii Polski, zalicza region do ziem długotrwale dotkniętych słabością procesów modernizacyjnych⁶. Słabość potencjału regionu ukazują jednoznacznie wskaźniki makroekonomiczne. Produkt krajowy brutto *per capita* w województwie, należy do najniższych w kraju i ma słabą dynamikę wzrostu. W regionie powstaje średnio zaledwie 2,4% krajowego PKB, co plasuje go na 13 miejscu w rankingu województw (tab.1).

Tabela 1. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w województwie świętokrzyskim na tle kraju w wybranych latach 2002, 2005, 2011 i 2014

Wyszczególnienie	Produkt krajowy brutto (ceny bieżące) na 1 mieszkańca								
	w zł				Polska = 100				
	2002	2005	2011	2014	2002	2005	2006	2011	2014
Województwo	13868	19291	29552	32537	75,2	74,8	76,0	74,5	72,8
Polska	15914	18432	25767	44686	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BDL, US Kielce.

Niska lokata regionu na tle kraju wynika ze struktury gospodarki, w której dominują mało efektywne działy produkcji. Gospodarkę świętokrzyską cechuje niski udział w przemyśle krajowym (2,6%), w produkcji sprzedanej przemysłu – 2,3% (14 miejsce) także i w nakładach inwestycyjnych – 2,6% (11 miejsce).

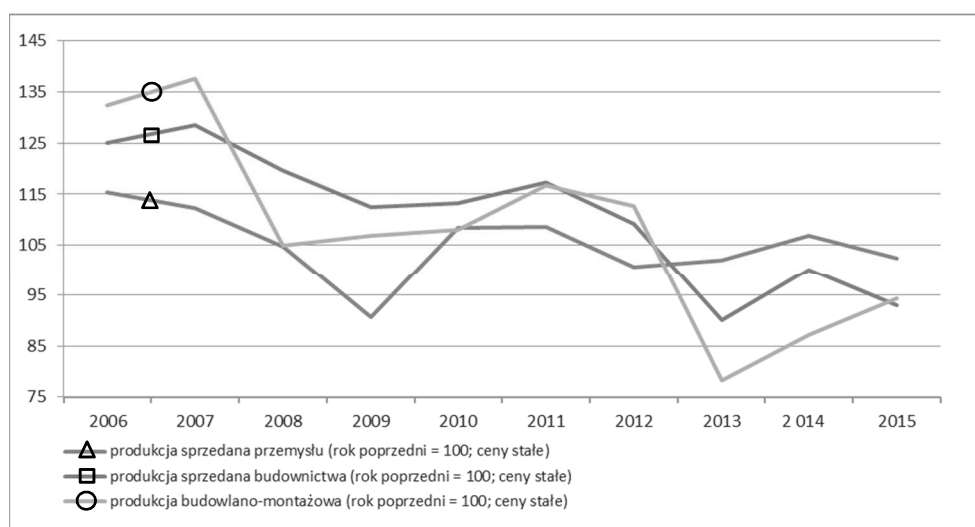
Istotnym czynnikiem ograniczającym zatrudnienie jest niedoinwestowanie przedsiębiorstw. Podobnie jest z nakładami na działalność badawczo-rozwojową, której udział stanowił 0,33% (na 1 mieszkańca wyniosło 95 zł, relacja do PKB to 0,38% w 2011 r.) nakładów poniesionych na ten cel w skali kraju, co dowodzi

⁵ J. Wrońska-Kiczor, *Potencjał gospodarczy województwa świętokrzyskiego*, [w:] Studia i Materiały, „Miscellanea Oeconomicae”, UJK Kielce, Nr 3/2014, s. 245-246.

⁶ A. Gorzelak, *Strategiczne kierunki rozwoju Polski Wschodniej – ekspertyza dla potrzeb opracowania Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do 2020*, Warszawa 2007, s. 4.

o dystansie między najbardziej konkurencyjnymi regionami. Najważniejszymi problemami sektora produkcyjnego jest mała dynamika rozwoju, niski poziom innowacyjności obniżający konkurencyjność lokalnych produktów, niewielki stopień dywersyfikacji, wyrażający się uproszczoną strukturą gałęziową, mało odporną na czynniki kryzysowe oraz małą aktywnością lokalnych podmiotów gospodarczych, które w istniejącej sytuacji wyczerpały dotychczasowe możliwości rozwoju.

Analizując kwestie specjalizacji gospodarczej województwa z punktu widzenia struktury wytworzonej wartości dodanej brutto, czyli efektu działalności produkcyjnej podmiotów krajowych, można stwierdzić, że struktura ta wykazuje różnice w stosunku do średniej krajowej dla rodzajów działalności. Region cechuje stosunkowo duży udział przetwórstwa przemysłowego oraz budownictwa (ryc. 1).

Rycina 1. Produkcja sprzedana przemysłowi, budownictwu i branż budowlano-montażowych w regionie w latach 2006-2015

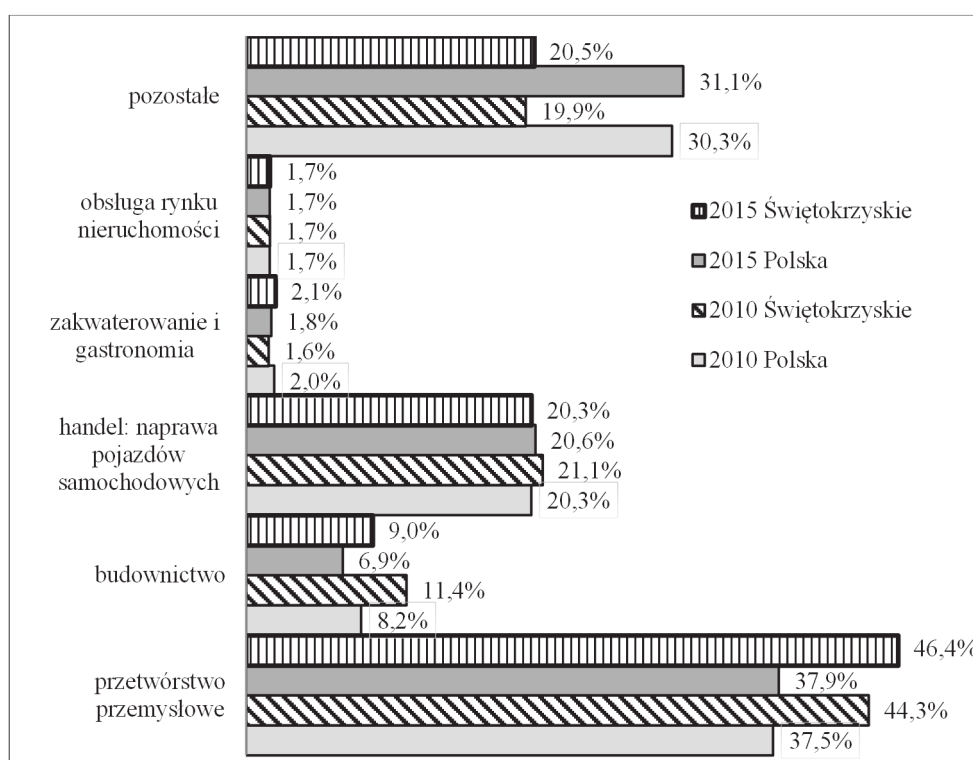
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BDL, Urzędu Statystycznego w Kielcach.

Wśród działów przetwórstwo przemysłowego znaczący udział w sprzedaży ma produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy, wikliny. Dynamicznie zwiększa się produkcja pojazdów samochodowych, papieru, wyrobów z papieru i artykułów spożywczych, a także produkcja wyrobów mineralnych i surowców niemetalicznych.

Jeszcze do 2008 roku przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw charakteryzowało się wzrostem, ale w kolejnych latach odnotowywano już spadek, nawet o 2,0% w skali roku. Warunki na rynku pracy w regionie należą do trudnych. Przeciętne zatrudnienie na tysiąc mieszkańców wyniosło 87 osób w 2015 r. (kraj – 146). Zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw regionu w 2015 r., ukształtowało się na poziomie 109,8 tys. osób, tj. o 2,8% mniej niż w 2014 r. Niższe wskaźniki notowano w lubelskim – 82 osoby i podlaskim – 83, a najwyższe w mazowieckim – 253 osoby i wielkopolskim – 191.

Wpływ spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego w województwie dał się odczuć na rynku pracy. W 2015 r., udział sektora prywatnego ukształtował się na poziomie 91,9% i zwiększył się o 8,5 pkt. proc stosunku do 2010 r. Przeciętne zatrudnienie w 2015 r. wyniosło 109,8 tys. osób, co oznacza wzrost o 23% w porównaniu do stanu sprzed siedmiu lat. Przedsiębiorstwa sektora publicznego zatrudniły tylko 11,2 tys. osób, czyli o 34,6% mniej niż w 2005 r.

Udział zatrudnionych w przetwórstwie przemysłowym wyniósł 51 tys. osób, tj. 46,4% ogółu zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw. Najmniejszą grupę stanowiły osoby związane z informacją i komunikacją (ryc. 2).

Rycina 2. Struktura przeciętnego zatrudnienia według sekcji PKD w województwie świętokrzyskim i w kraju w latach 2010 i 2015

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS i BDL, Urzędu Statystycznego w Kielcach.

Wartość dodana brutto na 1 pracującego wzrosła z 72801 zł w 2011 r, do 82620 w 2014 r. tj. o 13,5% (w kraju 26,6%), co daje świętokrzyskiemu 14 pozycję w rankingu województw kraju. Najwyższą wartość dodaną brutto na 1 pracującego według rodzajów działalności w 2014 r. (ceny bieżące) odnotowano w działalności finansowej, ubezpieczeniach i w obsłudze rynku nieruchomości, a najniższą w rolnictwie i leśnictwie. Analizując dane o rynku pracy według powiatów regionu w latach 2012 i 2015, można stwierdzić, że były zróżnicowane (tab. 2).

Tabela 2. Wybrane dane z rynku pracy w powiatach regionu świętokrzyskiego w latach 2012 i 2015

Wyszczególnienie	Zmiany w liczbie pracujących ogółem /tys. os. w 2012 2015 r.			Stopa bezrobocia [%]		Zmiany przeciętnego 2012=100	
	2012	2015	2012=100	2012	2015	zatrudnienia ogół.	wynagrodzenia brutto
Województwo	296,0	303,1	102,4	20,8	12,5	95,2	110,1
Buski	391,8	402,6	102,8	9,1	7,1	102,6	113,7
Jędrzejowski	298,3	303,4	101,7	13,9	12,1	97,0	108,0
Kazimierski	373,8	391,6	104,8	12,6	10,5	100,0	109,3
Kielecki	224,7	232,1	103,3	19,7	15,5	99,8	111,4
Konecki	236,7	239,8	101,3	22,6	17,4	92,2	110,7
Opatowski	308,0	318,5	103,4	22,6	19,8	92,3	107,4
Ostrowiecki	222,3	226,7	102,0	22,2	17,5	95,1	108,4
Pińczowski	355,1	349,0	98,3	9,8	8,7	103,7	108,0
Sandomierski	355,4	364,9	102,7	12,8	8,9	96,3	107,9
Skarżyski	191,3	187,7	98,1	27,4	22,3	86,6	110,5
Starachowicki	275,7	298,5	108,3	18,8	13,0	94,1	114,3
Staszowski	332,9	341,4	102,5	12,9	9,6	97,8	107,7
Włoszczowski	329,4	343,3	104,2	14,3	9,1	99,0	107,7
m. Kielce	376,4	380,8	101,2	10,7	8,8	93,1	110,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BDL, Urzędu Statystycznego w Kielcach

Liczba pracujących w badanych latach wzrosła o ponad 2%. Największy wzrost zanotowano na terenach powiatów starachowickiego i kazimierskiego, natomiast spadek w skarżyskim i pińczowskim.

Rycina 3. Stopa bezrobocia w powiatach województwa świętokrzyskiego i w kraju w latach 2013, 2014 i 2015

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy, Kielce

Bezrobocie jako zjawisko negatywne, hamuje rozwój gospodarczy, wywołuje wiele napięć społecznych oraz niekorzystnie wpływa na poziom życia mieszkańców często doprowadzając do zagrożenia ubóstwem. W analizowanym okresie mimo znacznego spadku bezrobocia o 8,3 pkt. proc., jego poziom jest znaczny, a zwłaszcza na terenach przemysłowych. Możliwości przewyciężenia tego zjawiska są niewielkie i trudne. Jednym z głównych warunków jego zmniejszenia powinna być aktywizacja mieszkańców regionu, zmierzająca do rozwoju drobnej przedsiębiorczości w wielofunkcyjnym rozwoju regionu, który umożliwi „wchłonięcie” nadmiaru siły roboczej⁷. W latach 2011-2014 zanotowano wzrost zagrożenia ubóstwem. Województwo od 2000 r. pod względem ubóstwa wciąż zajmuje drugie lub trzecie miejsce po warmińsko-mazurskim lub lubelskim.

Pomimo wzrostu liczby podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności z 684 w 2000 r. do 880 w 2015 r. (w kraju 1089), region znajduje się na 12 miejscu wśród województw. Przemiany gospodarcze silnie oddziaływały na sektor gospodarki państwowej. Przedsiębiorstwa o słabszej kondycji ekonomicznej zostały zlikwidowane, a pozostałe przejął obcy kapitał. W latach 1990-2013, skomercjalizowano 33% przedsiębiorstw państwowych metodą bezpośrednią, sprywatyzowano 31,5%, a likwidacji poddano 35%, w tym zlikwidowano 16,4%.

Największą aktywność gospodarczą przejawiają mieszkańcy gmin stref podmiejskich, a mniejszą z terenów rolniczych i leżących na obrzeżach regionu. Najwięcej podmiotów lokowano w sekcji handlu i usług 37,6%, budownictwie 13,1% i w przetwórstwie przemysłowym 9,3%. W rejestrze podmiotów gospodarki narodowej REGON znaczny był udział osób fizycznych (tab.3).

Tabela 3. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON wg sektorów i form prawnych w województwie świętokrzyskim w wybranych latach 1999-2015

Wyszczególnienie	1999	2000	2002	2007	2012	2015
Ogółem	81112	89129	99538	106904	108068	110574
Sektor publiczny	3216	3363	3778	3939	3347	3185
Sektor prywatny	77896	85766	95760	10304	104721	106915
Przedsiębiorstwa państwowe	105	90	72	10	3	4
Spółdzielnie	585	568	555	534	481	502
Spółki prawa handlowego	2450	2643	3429	4311	5206	6514
w tym: z udziałem kapitału zagranicznego	385	427	460	541	538	632
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	65734	72522	80911	85720	84198	84406

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BDL, Urzędu statystycznego w Kielcach.

⁷ J. Wrońska-Kiczor, *Potencjał...*, op. cit., s. 250.

Istotne znaczenie odgrywają także spółki cywilne (7545) i handlowe (6514) oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne (3746). Znaczący wpływ na rozwój przemysłu ma kapitał zagraniczny, który zaangażowany był w 632 spółkach, w tym głównie na terenie subregionu kieleckiego – 989/10 tys. osób. W regionie dominują podmioty MŚP, które zatrudniały 96% ogółu zarejestrowanych (tab. 4).

Tabela 4. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wg liczby pracujących w województwie świętokrzyskim w latach 2007-2012

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ogółem [osoby]	106904	108339	105678	108715	105906	108068
poniżej 10 osób [%]	95,2	95,2	94,9	94,9	94,9	95,3
10-14 osób [%]	3,9	4,0	4,2	4,2	4,2	3,8
15-249 osób [%]	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8
powyżej 249 osób [%]	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych BDL, Urząd Statystyczny w Kielcach.

Do największych firm należą m.in.: GK Rovese S.A. z branży budowlanej, zatrudniająca ponad 5,8 tys. osób, GK Barlinek S.A., zajmująca się przetwórstwem drewna, gdzie pracuje 2,6 tys. osób oraz NSK Bearings Polska S.A., specjalizująca się w branży przemysłu metalowego, która zatrudnia ponad 1,3 tys. osób⁸. Wskaźnik syntetyczny rozwoju przedsiębiorczości, liczba aktywnych MŚP/1000 osób oraz dochody i przeciętne wynagrodzenie lokują województwo na odległej pozycji w kraju, co świadczy o niższym poziomie aktywności gospodarczej i dzielących dysproporcjach między regionami (tab. 5).

Tabela 5. MŚP wg wybranych wskaźników w województwie na tle kraju w 2012 r.

Wyszczególnienie	Region	Polska	Lokata
Wartość syntetycznego wskaźnika przedsiębiorczości	42,05	88,46	12
Liczba aktywnych MSP /1000 ludności	37,22	46,50	11
Liczba nowo powstałych i likwidowanych przedsiębiorstw/ 1000 ludności	<u>10,6</u> 6,9	<u>13,42</u> 8,06	13
Przychody przedsiębiorstw aktywnych z sektora MŚP na przedsiębiorstwo [mln zł]	0,93	1,16	13
Nakłady inwestycyjne MSP przedsiębiorstwo [tys. zł]	46,12	41,57	3
Przeciętne wynagrodzenie w aktywnych przedsiębiorstwach: <u>małych. (0-49)</u> średnich (50-249)	<u>2262</u> 3298	<u>2704</u> 3706	11

Źródło Dane z *Raportu o stanie sektora MSP w latach 2012-2013*, s. 61-70.

⁸ Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w latach 2007-2012.

Zalążki rozwoju przedsiębiorczości MŚP sięgają lat 90. XX w. Były tworzone głównie przez rodziny, powstawały przy ośrodkach przemysłowych i przeważnie tam, gdzie następowała likwidacja zakładów. W regionie kieleckim w 1990 r. liczba podmiotów gospodarczych wyniosła ponad 3 tys. i wzrosła w 1998 r. do 64947. (ponad 20-krotnie). Od 1999 r. ich liczebność wzrosła o kolejne 36,7% podmiotów, w tym o 64,8% na wsi. Wśród przedsiębiorstw, istotne miejsce należy do mikro-przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób i małych, w których pracuje od 10 do 49 osób. W okresie 15 lat, ich udział wzrósł o 37,4%, małych o 33%, a zmniejszył się dużych o 32%. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w 2007 i 2011 r. wzrosły o ponad 43,2%. Najwięcej inwestycji prowadziły duże firmy, w stosunku do małych i średnich (tab. 6)⁹.

Tabela 6. Nakłady inwestycyjne w MŚP woj. świętokrzyskiego w 2007 i 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>250
Nakłady [zł] 2007	2 868 479	928 730	410 045	666 412	863 412
2011	4 108 671	868 818	286 401	820 773	2 132 679
Udział firm regionu 2007	100,00	32,38	14,29	23,23	30,10
2011	100,00	21,15	6,97	19,98	51,91

Źródło: Obliczono na podstawie *Raportu o stanie sektora MSP w latach 2004-2012*.

W sektorze przedsiębiorstw wartość nakładów oraz wydatków na badania i rozwój była o wiele niższa niż w skali kraju. Nakłady na badania i rozwój w regionie w 2015 r. w porównaniu z 2014 r. wzrosły o ponad 1/5, a wydatki sięgnęły 0,9% PKB. Niestety, region nadal pozostaje jednym z bardziej zacofanych w kraju, bowiem wydatki na B+R *per capita*, jak i udział przedsiębiorstw w ogólnych wydatkach na B+R dają mu 15 miejsce wśród województw. Odległa lokata regionu wynika zarówno z istnienia wielu przestarzałych, mało efektywnych działów produkcji, a także z wpływających na to zjawisko czynników pośrednich, takich jak: znikoma łączność między sektorem naukowym i badawczym a gospodarką, niewielkimi powiązaniem między regionalnymi ośrodkami wzrostu rozwoju, niskim poziomem rozwoju sieci instytucji otoczenia biznesu, w tym także funduszy pożyczkowych, gwarancyjnych i *venture capital*, słabo rozwiniętą infrastrukturą techniczną i gospodarczą oraz restrykcyjną polityką kredytową.

W rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw, region utrzymuje się na niskiej pozycji od 2005 r. W ciągu minionej dekady jego pozycja nie uległa większej zmianie. Nadal pozostaje na 14 pozycji, a najniższe wyniki ma w kategoriach: aktywność wobec inwestorów (16 miejsce), infrastruktura gospodarcza i rynek zbytu (15). Jedną z przyczyn takiego stanu, może być wysoki udział terenów prawnie chronionych (64,5% areалу regionu) i obszarów leśnych.

⁹ I. Kiniorska, J. Wrońska-Kiczor, *Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju terenów wiejskich województwa świętokrzyskiego*, *Przedsiębiorczość – Edukacja*, wyd. UP, Kraków, 12/2016, s. 39-40.

Województwo świętokrzyskie jest słabo wyposażone infrastrukturalnie, co lokuje go na odległej pozycji wśród regionów w kraju. Brak dobrze rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej niekorzystnie odbija się na warunkach życia ludności zwłaszcza na wsi, ochronie środowiska naturalnego oraz na napływie inwestycji, co spowolnia rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych i ogranicza dochody jego mieszkańców. Zagospodarowanie infrastrukturalne oraz prawidłowe funkcjonowanie urzędów wpływa bezpośrednio lub pośrednio na poziom i warunki życia oraz pracy ludności mieszkającej na terenach miejskich i wiejskich. Najkorzystniejszą sytuacją w zakresie stanu i poziomu życia występuje na terenie miastagminy Połaniec, która ma charakter przemysłowy z dobrze rozwiniętymi funkcjami mieszkaniowymi. Najniższą pozycję w tej hierarchii zajmują gminy wiejskie, jak np.: Gnojno, Moskorzew, Opatowiec, Nagłowice. Należą one do obszarów typowo rolniczych, z bardzo słabo rozwiniętymi funkcjami usługowymi. Pośredni wpływ może mieć również położenie, peryferyjne, poza głównymi, szlakami komunikacyjnymi. Najniższe wartości w poziomie miernika syntetycznego notuje się na obszarach wiejskich, gdzie występuje znaczne niedoinwestowanie w zakresie infrastruktury technicznej, w tym zwłaszcza komunalnej¹⁰.

Dużą barierą w wielofunkcyjnym rozwoju zwłaszcza obszarów wiejskich jest niski poziom infrastruktury technicznej. Według danych BDL 2015 r., długość sieci wodociągowej na 100 km² wyniosła 114,7 km (w kraju 95,3 km/100 km²), na terenach wiejskich 103,9 (w kraju 79,4 km/100 km²). W miastach z sieci wodociągowej korzystało 96,1% ludności, na wsi 87,1 % (w kraju odpowiednio: 96,5%; 84,7%). Długość sieci ogólnospławnej i na ścieki gospodarcze liczyła 6081,5 km, co dało regionowi 13 miejsce w kraju. Na 100 km² sieci kanalizacyjnej przypadało 51,9 km (w kraju 47,9 km/100 km²), na wsi 38,9 km/100 km² (w kraju 30,1 km/100 km²). Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków stanowiła 61,7%, w miastach (w kraju 91,7%), na wsi 34,5% (w kraju 39,2%). Na 100 km² sieci gazowej rozdzielczej i przesyłowej przypadało 31,5 km (w kraju 39,9 km/100 km²), a na wsi 21,7 km (w kraju 23,4 km/100 km²). Ludność korzystająca z sieci gazowej w miastach stanowiła 68,8% ich ogółu, na wsi 10,8% (w kraju 71,6%; 22,6%). W regionie w 2015 r. sieć ogólnospławna i na ścieki gospodarcze liczyły 108,5 km, w miastach 106,8 km, na wsi 109,2 km (w kraju: 104,8; 100,9; 107,7 km). W 2015 r., z terenu województwa ogółem odprowadzono 35,2 hm³ ścieków, w tym w miastach 27,8 hm³, na wsi 7,5 hm³ (w kraju odpowiednio: 1258,4; 1053,9; 204,4 hm³). Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków wahał się od 31,1% w powiecie kazimierskim do 56,4% w staszowskim. Pomimo realizacji szeregu zamierzeń inwestycyjnych w regionie dla poprawy stanu czystości wód powierzchniowych (modernizacji lub rozbudowy oczyszczalni ścieków, kanalizacji sanitarnej), stopień oczyszczania ścieków jest nadal niewystarczający, ponieważ większość z nich w postaci nieoczyszczonej, trafia do wód powierzchniowych i gleby. Wyposażenie budynków i mieszkań w podstawową instalację sanitarną w znacznym stopniu był zróżnicowany.

¹⁰ J. Wrońska-Kiczor, *Poziom życia na wsi świętokrzyskiej*, [w:] Studia i Materiały, „Miscellanea Oeconomicae”, UJK Kielce, 1/2016, s. 248.

Najlepiej wyposażone w sieć urządzeń komunalnych są tereny zurbanizowane, w tym powiaty: kielecki, ostrowiecki, starachowicki i skarżyski. Mimo widocznej poprawy warunków higienicznych na wsi, tylko około 78% mieszkań posiadała wyposażenie w podstawowe urządzenia sanitarne. Najwięcej ludności miało bieżącą wodę z sieci – 85%, a ponad połowa miała łazienkę – 62% i wc – 62,8%, oraz centralne ogrzewanie – około 65%.

Zagrożeniem, dla środowiska naturalnego są odpady, które składowane były na 15 kontrolowanych terenach o powierzchni 59,9 ha (3 w miastach, 12 na wsi). W 2015 r. notowano 154,1 tys. ton odpadów (tj. 1,9 % udział w kraju). Wśród nich najwięcej było odpadów nieorganicznych pochodzących z procesów termicznych (stałe z gazów odlotowych, mieszanki popiołowo-żużlowe), w tym z elektrowni, hutnictwa żelaza i stali. Nadal wiele gałęzi przemysłu oddziałuje niekorzystnie na środowisko naturalne. Emisję zanieczyszczeń powodują gałęzie przemysłu takie jak m.in.: wydobywczo-przetwórczy surowców mineralnych, maszynowy, energetyka i hutnictwo. Powstające pyły (zasobne w tlenki węgla, siarki, azotu, węglowodory) są źródłem zanieczyszczeń powietrza, wody i gleby.

Rozwój komunikacyjnej dostępności województwa, mimo tranzytowego usytuowania, jest niedostateczny. Główne źródło braku perspektyw rozwojowych, wynika z faktu, iż region położony jest poza korytarzami autostradowymi łączności z Europą tak w układzie wschód-zachód, o znaczeniu kontynentalnym (autostrady A2 i A4) i północ-południe (A1). W infrastrukturze komunikacyjnej znacznym utrudnieniem jest mała przepustowość dróg, wynikająca z niskich nakładów na utrzymanie i modernizację oraz brak obwodnic dla obszarów zurbanizowanych, co ogranicza ruch tranzytowy i lokalny. Długość dróg publicznych wyniosła 17489,6 km, a krajowych 1087,3 km w 2015 r. Są one dobrze rozwinięte i zapewniają połączenie między gminami i regionami. Udział dróg o nawierzchni twardej ulepszonej stanowił 87% ich ogółu, a gęstość wyniosła 120,6 km/100 km² (w kraju 93 km/100 km²). Mimo wzrostu ilościowego dróg, nadal ich jakość techniczna jest niska. Przez region biegnie 10 linii kolejowych o długości 721 km, w tym 610 km, to linie państwowe, oraz Linia Hutniczo-Szerokotorowa, łącząca Polskę z krajami za wschodnią granicą. Gęstość sieci kolejowej w 2015 r., wynosiła 6,2 km/100 km² (w kraju 6,4 km/100 km²). W większości linie kolejowe są zelektryfikowane (poza LHS), co korzystnie wpływa na stan środowiska.

Ważną rolę w zaspokojeniu potrzeb energetycznych mieszkańców regionu i kraju odgrywa konwencjonalna, węglowa elektrownia blokowa w Połańcu. Do produkcji energii elektrycznej obok węgla wykorzystywana jest biomasa (drewno, wierzba krzewiasta), z której uzyskuje się 9,6% energii. Działające w obrębie regionu 4 zakłady energetyczne zaopatrują w energię elektryczną ponad 460 tys. odbiorców (w miastach 233,4, na wsi 226,6 tys.). W 2015 r. zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca wyniosło 603 KWh, a na 1 odbiorcę 1657,3 KWh (co dało regionowi 16 miejsce w kraju). W regionie jest 37 źródeł energii odnawialnej wykorzystujących energię wody (29), wiatru (6) i biogazów (2), o mocy ok. 3,53 MW. Zamortyzowane w większości urządzenia sieciowe (stacje trafo, linie średniego

i niskiego napięcia) wymagają przebudowy i modernizacji z uwagi na dużą awaryjność i niską przepustowość, dlatego niezbędna jest reelektryfikacja.

Region świętokrzyski zajmuje ostatnie miejsce w kraju pod względem liczby łączy telekomunikacyjnych na 1000 mieszkańców (124,2 łączy/1000 osób, w tym na wsi 62,3). W ostatnich latach wzrosło tempo rozwoju telefonii przewodowej. Wskaźnik gęstości abonenckiej w regionie w 2014 r. wyniósł 9,9/100 mieszkańców (6,3 na wsi) i był niższy od średniej w kraju o 16,9/100 mieszkańców.

Na terenie regionu funkcjonuje 25 szpitali, które dysponują 6313 łózkami i 576 przychodami ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Do dyspozycji pacjentów w 2015 r., było 13 sanatoriów i 3 szpitale uzdrowiskowe, posiadające 2810 łóżek. Najwięcej ośrodków zdrowia występuje na terenach powiatów zurbanizowanych. Restrukturyzacja służby zdrowia od lat 90. wpłynęła na likwidację wielu obiektów medycznych i ambulatoryjnych oraz zmniejszenie liczby personelu medycznego. W rezultacie, tych zmian nastąpiła likwidacja wielu publicznych obiektów służby zdrowia, (głównie na terenach wiejskich). Natomiast spośród obiektów socjalnych wciąż przybywa aptek, punktów aptecznych, i gabinetów lekarskich głównie prywatnych, w tym zwłaszcza na terenach dużych i mniejszych miast

Warunki naturalne odgrywają istotną rolę w rozwoju gospodarczym regionu. Obszar województwa leży w zlewni środkowego odcinka Wisły. Zasoby wodne gromadzone są także w zlewniach rzek: Kamiennej, Nidy, Koprzywnianki, Czarnej Staszowskiej i Nidzicy, o łącznym poborze 5,8 mln m³/rok i odpływie 1 890 mln m³. Zretencjonowana woda stanowi 3,6% zasobów wód powierzchniowych. Region należy do najczystszych obszarów w kraju. Tereny przyrodnicze prawnie chronione zajmują 65% areалу województwa (I miejsce w kraju), a pod względem powierzchni chronionej przypadającej na 1 mieszkańca plasują go na II miejscu¹¹. Znacząca ranga środowiska przyrodniczego regionu w międzynarodowym i krajowym systemie przyrodniczym wiąże się z występowaniem sieci ekologicznej ECONET¹². Pod względem walorów środowiska przyrodniczego województwo należy do bardzo atrakcyjnych w kraju.

Stan infrastruktury społecznej w regionie jest niezadowalający. Na wsi nadal utrzymuje się niedostateczne wyposażenie w obiekty kulturalno-oświatowe i socjalne. Ich brak jest wynikiem zachwianej równowagi między nakładami na inwestycje o charakterze komercyjnym, a przedsięwzięciami mającymi na celu zaspokojenie potrzeb oświatowych i kulturalnych. Zjawiska te mają negatywny wpływ na więzi międzyludzkie i spowalniają aktywność gospodarczą ludności. Niska aktywność społeczno-gospodarcza społeczności niejednokrotnie jest również skutecznym

¹¹ System obszarów chronionych: Świętokrzyski Park Narodowy, 69 rezerwatów przyrody, 9 parków krajobrazowych, 18 obszarów krajobrazu chronionego. Obszary wchodzące w skład europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 (4 projektowane obszary SOO to: specjalne obszary ochrony siedlisk, 2 istniejące obszary OSO obszary specjalnej ochrony ptaków oraz 4 projektowane obszary SOO). Ponadto: 90 użytków ekologicznych, 9 stanowisk dokumentacyjnych, 9 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych oraz 712 pomników przyrody.

¹² Funkcjonują trzy węzły ekologiczne o randze międzynarodowej (Obszar Świętokrzyski, Buski i Środkowej Wisły) i cztery o randze krajowej (Obszar Przedborski, Cisowsko-Orłowiński, Nadnidziański i Miechowski).

hamulcem tych poczynąń. Bodźcem przełamującym tę niemożność może być wsparcie z funduszy krajowych i unijnych, które przyczynią się do znacznego zmniejszenia dysproporcji między warunkami życia ludności wsi i miast. Tempo poprawy stanu infrastruktury technicznej i gospodarczej w dużym stopniu będzie zależne od aktywności władz lokalnych, których działania winny zmierzać w kierunku rozwoju inwestycji i aktywizacji społeczności wiejskiej w kreowaniu wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Podsumowanie

Zachodzące przemiany po 1989 r. w gospodarce kraju znalazły odbicie w możliwościach cech fizjonomicznych regionu świętokrzyskiego. Analiza badanego problemu wskazała, że region charakteryzuje się niskim poziomem rozwoju i strukturalnym zapóźnieniem, które określane jest mianem wewnętrznej peryferii Polski, zaliczanej do ziem długotrwale dotkniętych słabością procesów modernizacyjnych. Słabości w zakresie poziomu rozwoju gospodarczego regionu ukazują jednoznacznie wskaźniki makroekonomiczne. Niska jego lokata na tle województw wynika ze struktury gospodarki, w której dominują mało efektywne działy produkcji, przemysłowej, niski stopień innowacyjności, niskie nakłady inwestycyjne, słabo rozwinięta infrastruktura techniczna (w tym komunalna) oraz niski stopień przedsiębiorczości. Do barier na płaszczyźnie demograficznej i społecznej zalicza się między innymi: ubytek naturalny ludności, wzrost obszarów depopulacyjnych, nadmiar pracujących w rolnictwie, niski poziom wykształcenia lub jego brak związany z potrzebami rynku, wysokie bezrobocie, wzrost ludności w wieku produkcyjnym, starzenie się ludności, wzrost migracji zarobkowych, niskie przeciętne wynagrodzenie brutto, pauperyzacja społeczeństwa.

Bibliografia

- Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w latach 2007-2015.*
Gorzela A., *Strategiczne kierunki rozwoju Polski Wschodniej – ekspertyza dla potrzeb opracowania Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do 2020*, Warszawa 2007.
- Kiniorska I., Wrońska-Kiczor J., *Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju terenów wiejskich województwa świętokrzyskiego*, *Przedsiębiorczość – Edukacja*, Wyd. UP, Kraków, nr 12/2016.
- Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000.
- Nazarczuk J.M., *Potencjał rozwojowy a aktywność inwestycyjna województw i podregionów Polski*, UWM, Olsztyn 2013.
- Poziom i struktura bezrobocia w województwie świętokrzyskim w 2015 r.*, WUP, Kielce.
- Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w 2012 r.*, Urząd Statystyczny, Kielce, 2013.
- Wrońska-Kiczor J., *Potencjał gospodarczy województwa świętokrzyskiego*, [w:] *Studia i Materiały*, „Miscellanea Oeconomicae”, UJK Kielce, 3/2014.

Wrońska-Kiczor J., *Poziom życia na wsi świętokrzyskiej*, [w:] Studia i Materiały, „Miscellanea Oeconomicae” UJK, Kielce, 1/2016.

Wrońska-Kiczor J., *Rozdrobnione rolnictwo województwa świętokrzyskiego na przełomie XIX i XX wieku*, UJK, Kielce, 2013.

Abstract

The economy province in the Świętokrzyskie Voivodship

Development is an attempt to assess the state development of the province Świętokrzyskie. The analysis of the examined problem was based on the statistical data, the range of which included the selected characteristics determining the possibilities of the economic development, the state of the technical and social infrastructures. The changes in the economy of the country that occurred after the year 1989 were reflected in the possibilities – physiognomic characteristics of the Świętokrzyskie Region. The demonstrated comparative analysis indicated a low level of the development and structural backwardness of the Świętokrzyskie voivodship, which was considered to be the inner periphery of Poland classified as lands that are long-term effected by the weakness of the modernization processes. The present weakness of the potential of the region were clearly distinguished by the macroeconomic indicators. Its low placement considering other voivodships was the result of the structure in the sphere of the economy dominated by inefficient production.

Keywords: health transition, ageing, life expectancy